

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

ANNIKA KOIVU JA KAISA LAITILA

Opas talouskasvatukseen itsenäistyvän ADHD-nuoren taloudenhallinnan tueksi

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
2023

TIIVISTELMÄ

Koivu Annika ja Laitila Kaisa: Opas talouskasvatukseen itsenäistyvän ADHD-nuoren taloudenhallinnan tueksi

Opinnäytetyö, AMK

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, Sosionomi (AMK)

Lokakuu 2023

Sivumäärä: 32

Toiminnallisena opinnäytetyönä toteutettiin opas talouskasvatukseen itsenäistyvän ADHD-nuoren taloudenhallinnan tueksi. Oppaan tavoitteena on ennaltaehkäistä nuorten ja nuorten aikuisten taloudenhallinnan haasteita. Oppaasta pyrittiin tekemään mahdollisimman kattava ja selkeä kokonaisuus osaksi talouskasvatusta.

Opinnäytetyön teoriaosuus koostettiin etsimällä tietoa aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöstä ja sen vaikutuksista ihmisen elämään. ADHD vaikuttaa ihmisen toiminnanohjaukseen ja saattaa lisätä alttiutta erilaisille riippuvuuksille ja taloudenhallinnan ongelmille. Oppaan kehittäminen aloitettiin teettämällä kysely kohderyhmään kuuluvien nuorten vanhemmille. Kysely julkaistiin kolmessa eri vertaistukiryhmässä Facebookissa. Kyselyllä kartoitettiin vanhempien näkemyksiä ja kokemuksia ADHD-nuorten taloudenhallinnasta, sekä osaluista, joihin kaivattiin tukea. Kyselyn tulokset havainnollistettiin opinnäytetyössä diagrammien avulla. Oppaan sisällön tuottamisessa hyödynnettiin muun muassa Takuusäätiön, KELA:n, Talous- ja velkaneuvonnan ja Kuluttajaliiton materiaaleja.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena syntyi 29-sivuinen talouskasvatusopas ADHD-nuoren ja vanhemman yhteiskäyttöön. Opas on hyödynnettävissä sähköisenä pdf-versiona sekä tarvittaessa tulostettuna paperiversiona. Opas tuotettiin graafisen suunnittelun verkkotyökalulla, Canva Pro:lla. Oppaassa perehdytään eri maksutapoihin, budjointiin, säästämiseen ja sijoittamiseen, laskujen maksamiseen, lainan ottamiseen, maksuhäiriömerkintöihin sekä velkaantumiseen. Lisäksi oppaassa esitellään taloudenhallintasovelluksia, yhteystietoja avun saamiseksi sekä harjoituksia, pelejä ja käytännön vinkkejä. Oppaan lopussa on sanasto, joka avaa oppaassa käytettyjä termejä. Opas sisältää runsaasti havainnollistavia esimerkkejä ja kuvia hahmottamisen tueksi. Lisäksi värimaailma suunniteltiin selkeäksi ja visuaalisesti miellyttäväksi.

Avainsanat: ADHD, ennaltaehkäisy, itsenäistyminen, taloudenhallinta, talouskasvatus

ABSTRACT

Koivu Annika ja Laitila Kaisa: A guide to financial education to support the financial management of a becoming independent ADHD youth

Bachelor's thesis

Degree program in Social Services, Bachelor of Social Services

October 2023

Number of pages: 32

As a functional thesis, a guide to financial education was implemented to support the financial management of a becoming independent ADHD youth. The aim of the guide is to prevent financial management challenges for young people and young adults. The aim was to make the guide as comprehensive and clear as possible as part of financial education.

The theory part of the thesis was compiled by searching for information about activity and attention disorder and its effects on a person's life. ADHD affects a person's operational control and may increase susceptibility to various addictions and financial management problems. The development of the guide started by sending a survey to the parents of the young people in the target group. The survey was published in three different peer support groups on Facebook. The survey investigated the parents' views and experiences of managing the finances of ADHD youth, as well as the areas in which support was needed. The results of the survey were illustrated in the thesis using diagrams. In producing the content of the guide were used among other things, the materials of the Guarantee Foundation, the Social Insurance Institution of Finland (kansaneläkelaitos Kela), Financial and Debt Counseling Services and the Consumers' Union of Finland.

As a result of the functional thesis, a 29-page financial education guide was created for the joint use of ADHD youth and parents. The guide is available as an electronic pdf version and, if necessary, as a printed paper version. The guide was produced using the graphic design online tool, Canva Pro. The guide introduces different payment methods, budgeting, saving and investing, paying bills, taking out a loan, defaulting on payments and getting into debt. In addition, the guide presents financial management applications, contact information for help and exercises, games and practical tips. At the end of the guide there is a glossary that explains the terms used in the guide. The guide contains plenty of illustrative examples and pictures to support understanding. In addition, the color scheme was designed to be clear and visually pleasing.

Keywords: ADHD, prevention, becoming independent, financial management, financial education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 AKTIIVISUUDEN JA TARKKAAVAISUUDEN HÄIRIÖ	6
2.1 Millä tavalla aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö vaikuttaa?	7
2.2 Impulsiivisuus	8
2.3 Toiminnanohjaus ja sen haasteet	9
3 ADHD JA RIIPPUVUUDET	10
4 TALOUDENHALLINTA	10
4.1 Talouskasvatus	11
4.1.1 Itsenäistyminen ja taloudenhallinta	12
4.1.2 Maksuhäiriöt ja puutteellisen taloudenhallinnan riskit	13
4.2 Apua ja tukea taloudenhallintaan	14
4.3 Sovelluksia taloudenhallinnan opetteluun ja vahvistamiseen	15
5 TALOUSKASVATUSOPAS.....	15
5.1 Oppaan suunnittelu ja toteutus.....	17
5.2 Kyselyn toteuttaminen	19
5.3 Kyselyaineiston avaaminen	20
5.4 Kyselyaineiston yhteenveto	26
5.5 Oppaan hyödyntäminen	27
5.6 Oppaasta saatu palaute	27
6 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	28
7 POHDINTA	29
LÄHTEET	33
LIITE 1: KYSYMYSLOMAKE	36

1 JOHDANTO

Taloudenhallinta on tärkeää ylivelkaantumisen ja rahaongelmien ennalta ehkäisemiseksi (Vivus, 2019). Talouskasvatuksen tulisi olla osana jokaisen perheen arkea, jotta tärkeä taito huolehtia omasta taloudestaan ehtisi kehittyä kunnolla ennen aikuisuutta. Onnistunut talouskasvatus auttaa nuorta ottamaan vastuuta omasta taloudestaan. (Nordlund, 2017, s. 41–96.) Monien alle 25-vuotiaiden maksuhäiriömerkinnät johtuvat siitä, etteivät he ole osanneet hakea apua talousvaikeuksiinsa ajoissa. On tärkeää opetella taloudenhallintaa, koska sen avulla voidaan tukea nuorten hyvinvointia ja elämänhallintaa, ja tämän takia nuorten talouskasvatus ja talousvaikeuksien ennaltaehkäisy on erityisen tärkeää. (Nuorten akatemia, 2023.)

ADHD eli aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö voi vaikuttaa ihmisen toiminnan- ja tarkkaavuuden ohjaukseen, aktiivisuuden säätelyyn sekä impulssikontrollin hallintaan (Virta & Salakari, 2018, s. 17-19). Impulsiivisuutta, eli harmitsematonta asioiden tekemistä, esiintyy runsaasti aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriössä. ADHD:n oireita omaavan henkilön taloudenhallinta saattaa olla holtitonta, joka voi pahimmillaan johtaa muun muassa ylivelkaantumiseen. Erilaisia aineellisia ja toiminnallisia riippuvuusongelmia, kuten päihde- tai rahapeliongelmiä, esiintyy heillä usein. (Juusola, 2012, s. 32, 194.)

Taloudenhallinnan ongelmat ovat yleisiä nuorilla ja nuorilla aikuisilla. Tämän olemme huomanneet omassa henkilökohtaisessa elämässämme, sekä työelämässä. Meillä molemmilla on työkokemusta ADHD-nuorten parista, ja työssä olemme todistaneet heillä olevan usein haasteita rahankäytön ja taloudenhallinnan kanssa. Olimme molemmat opintoihin liittyvässä työharjoittelussa työikäisten sosiaalipalveluissa, jossa rahankäytön ja taloudenhallinnan ongelmat näyttelivät isoa osaa asiakkaiden haasteissa. Nämä työharjoittelut todensivat

meille sen, että ihmisten taloudenhallinnan taitoihin pitäisi paneutua enemmän. Sosiaalisen median keskustelupalstoilla olemme törmänneet useasti vanhempien huoleen ADHD-nuorten taloudenhallinnasta sekä neuvottomuuteen nuorten auttamiseksi. Näistä kokemuksista ja havainnoista syntyi idea taloudenhallintaan liittyvästä oppaasta.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli toteuttaa talouskasvatuksen opas itsenäistyvän ADHD-nuoren taloudenhallinnan tueksi. Opas on tarkoitettu kaikille itsenäistyvien nuorten, mutta erityisesti ADHD-diagnoosin saaneiden nuorten ja vanhempien yhteiskäyttöön. Opas sisältää tietoa, vinkkejä ja harjoituksia taloudenhallintaan liittyen. Opas voi toimia työvälineenä myös neuropsykiatrisesti oireilevien nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille, ja sitä voi soveltaa lisäksi perus- ja toisen asteen opetuksessa.

Opasta tehdessä olemme huomioineet ADHD:n erityispiirteet tekemällä oppaasta helppolukuisen, visuaalisen ja selkeän. Konkreettiset esimerkit ja harjoitukset oppaassa auttavat hahmottamaan kokonaisuuksia, sekä sisäistämään taloudenhallinnan osa-alueita.

2 AKTIIVISUUDEN JA TARKKAAVAISUUDEN HÄIRIÖ

ADHD, eli Attention Deficit Hyperactivity Disorder, on aivojen kehityksellinen häiriö (Thapar & Cooper, 2016, s. 3). Arkikieleen sopivampi termi on aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö. ADHD:lla voi olla vaikutuksia muun muassa ihmisen toiminnan- ja tarkkaavuuden ohjaamisessa, aktiivisuuden säätelyssä sekä impulssikontrollin hallinnassa. ADHD:n eri vaikutukset näkyvätkin usein sen omaavien ihmisten arjen ja toimintakyvyn sujuvuudessa. (Suikkanen, 2022, s.13.)

Ihmisillä, joilla on aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö, on aivoissa poikkeamia neurotyypillisiin ihmisiin verrattuna. Tutkimuksissa näitä eroja on havaittu otsalohkoissa, tyvitumakkeisiin kuuluvassa häntätumakkeessa, linssitumakkeen pallossa, sekä pikkuaivoissa ja aivokurkiaisessa. Myös aivojen harmaata ainetta on havaittu olevan vähemmän tämän häiriön omaavilla ihmisillä. Tuoreimpien tutkimusten mukaan aivojen välittäjäaineista dopamiinin sekä noradrenaliinin toiminta vaikuttavat eniten juuri tarkkaavaisuushäiriöön. Edellä mainituista tutkimuksista saaduista havainnoista ja tuloksista huolimatta ADHD-diagnoosia ei tehdä aivoja kuvantamalla, vaan Maailman terveysjärjestön (WHO) tautiluokituksen eli ICD-10:n (International Classification of Diseases) oirekriteerien mukaan. (Virta & Salakari, 2018, s. 26–28.)

Tämä neuropsykiatrinen häiriö jaetaan kolmeen erilaiseen muotoon. Aiemmin muodoilla oli eri nimityksiä, mutta nykyään ne kaikki luetaan saman kirjainyhdistelmän, ADHD:n alle. Ensimmäisen alamuodon oireet näyttäytyvät vahvimmin ylivilkkautena ja impulsiivisuutena. Toisessa, aiemmin ADD-termillä tunnetussa muodossa huomattavin oire on selvät vaikeudet tarkkaavaisuudessa. Kolmas, ja yleisin muoto on näiden kahden mainitun yhdistelmä. (Virta & Salakari, 2018, s. 17–18.) Yhdistelmämuodossa esiintyy selkeästi niin yliaktiivisuutta, impulsiivisuutta kuin tarkkaavaisuushäiriöitäkin ja ne vaikuttavat selkeästi ihmisen toimintakykyyn. Asioiden suunnittelu, toteutus, ylläpitäminen ja arviointi on usein haasteellista. (Leppämäki, 2022). Tässä opinnäytetyössä käytämme kaikista ADHD:n muodoista nimityksiä ADHD, aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö tai tarkkaavaisuushäiriö.

2.1 Millä tavalla aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö vaikuttaa?

Haasteet kognitiivisissa toiminnoissa, eli tiedonkäsittelyssä, liittyvät vahvasti tarkkaavaisuushäiriöön. Näitä toimintoja ovat muun muassa muisti, päättely, hahmottaminen, tarkkaavuus ja toiminnanohjaus. Usein haasteita esiintyy myös tunne-elämässä, mikä näkyy tunteiden tunnistamisessa, ilmaisussa ja säätelyssä. (Virta & Salakari, 2018, s. 31.)

Eri elämänvaiheet ja ikä vaikuttavat ADHD:n ilmenemiseen. Nuorilla haasteet ilmenevät usein vaikeutena keskittyä koulussa sekä alisuoriutumisena. Pitkäjänteinen työskentely voi olla haastavaa ja keskittyminen sekä tarkkaavaisuus siirtyy helposti asiasta toiseen. (Juusola, 2012, s. 29–36.) Tarkkaavuusvaikeudet näkyvät muun muassa tavaroiden hukkaamisena, asioiden unohteluna, epäolennaisiin asioihin takertumisena, sekä keskittymisen häiriintymisenä hyvin pienistäkin asioista. Toisaalta tarkkaavaisuuden säätelyn haasteet saattavat johtaa myös erittäin intensiiviseen keskittymiseen asioissa, joita kohtaan ADHD-ihminen kokee vahvaa mielenkiintoa. Tällöin kaikki muu ympärillä saattaa unohtua, ja ihminen uppoutuu asiaansa niin tiiviisti, ettei huomioi enää esimerkiksi ajankulua. (ADHD-liitto, n.d.-b.) Myös itsetunto-ongelmat ja mielen-terveyden vaikeudet ovat yleisiä tarkkaavaisuushäiriöisillä nuorilla. ADHD:n oirekuvasta pysyvimmit ovat tarkkaavaisuuden ja toiminnanohjauksen vaikeudet. (Leppämäki, 2022.)

2.2 Impulsiivisuus

Usein impulsiivisuus aiheuttaa selkeää haittaa diagnoosin saaneiden elämän eri osa-alueilla. Impulsiivisuutta, eli asioiden tekemistä harkitsematta, esiintyy runsaasti aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriössä. Se voi ilmetä esimerkiksi vaikeutena odottaa vuoroa, kuunnella toisia keskeyttämättä, sekä vaikeutena hillitä mielihaluja. (Juusola, 2012, s. 32.) Lisäksi haasteita saattaa esiintyä tunne-elämän osa-alueilla ja sosiaalisissa suhteissa. (Virta & Salakari, 2018, s. 36–37). Impulsiivisuus johtuu aivojen toimintahäiriöstä, jolloin mieleen tulleiden ärsykkeiden tai ylykkeiden torjuminen on hankalaa, ja ihminen tulee tehneeksi ja sanoneeksi harkitsemattomia asioita. (Virta & Salakari, 2018, s. 201–203.)

Impulsiivisuus voi näkyä myös holtittomana taloudenhallintana, jolloin ongelmia voi syntyä esimerkiksi ylivelkaantumisen myötä. (Leppämäki, 2022.) Heuräteostokset ja rahapelaaminen ovat usein toistuvia haasteita henkilöillä, jotka omaavat aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöitä. (Virta & Salakari, 2018, s. 201–203).

2.3 Toiminnanohjaus ja sen haasteet

Aloitteellisuus, impulssikontrolli, suunnitelmallisuus, organisointitaidot, tunteesäätely, käyttäytymisen hallinta, työmuisti sekä kyky siirtyä jouhevasti toiminnasta toiseen ovat osa oman toiminnanohjauksen kokonaisuutta. (Virta & Salakari, 2018, s. 33–34). Siihen kuuluu myös arkisia toimintoja laajemmat asiat, kuten tulevan suunnittelu ja suunnitelmista kiinni pitäminen, sekä oman toiminnan muuttaminen tarpeen niin vaatiessa. Selvät rutiinit varhaislapsuudesta lähtien ovat tärkeitä toiminnanohjauksen tueksi, tietenkin sujuvasti soveltaen lapsen ja nuoren kasvaessa. (Juusola, 2012, s.167–168.)

Toiminnanohjauksessa esiintyy paljon haasteita nuorilla, joilla on todettu aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö. Heidän voi olla vaikea jäsentää tilanteita ja hahmottaa kokonaisuuksia tai asiayhteyksiä. Heidän saattaa olla vaikeaa kiinnittää huomionsa yksityiskohtiin. (Guthrie, 2023; Leppämäki, 2022.) ADHD-nuoren elämä voi tuntua usein olevan päämäärätöntä ja sähläävää epäjärjestelmällisyyttä. Kaikesta voi tuntua puuttuvan suunnitelmallisuus, joka helposti heijastuu myös rahankäyttöön ja muuhun talouden hallintaan, sillä heidän päätöksentekotaitonsa ja toiminnanohjaus ylipäätään on haasteellista. (Virta & Salakari, 2018, s.139–141.)

Nuoren tukeminen toiminnanohjauksen haasteissa on tärkeää. Vuorovaikutuksen tulee olla selkeää, turvallista ja arvostavaa. Nuorta ei pidä syyllistää haasteistaan, vaan pyrkiä kannustavasti ja ymmärtävästi löytämään hänen kanssaan yhdessä juuri kyseiselle nuorelle sopivia keinoja selviytyä arjessaan paremmin. On tärkeää kuunnella nuorta itseään, ja pyrkiä keskittymään ongelmien sijasta nuoren omiin vahvuuksiin ja yhteisten ratkaisujen löytämiseen. Ohjeet on hyvä pilkkoa pieniin osiin, ja niiden sisäistämistä voi helpottaa esimerkiksi visuaalisin keinoin. (ADHD-liitto, n.d.-a.)

3 ADHD JA RIIPPUVUUDET

ADHD-diagnoosin saaneilla on usein myös niin sanottuja liitännäisoireita tai -haasteita, joita esiintyy heillä keskimääräistä enemmän kuin ihmisillä yleensä. Tällaisia ovat muun muassa oppimisvaikeudet, mielenterveyden ongelmat ja univaikeudet (Virta & Salakari, 2018, s. 41–43.) Haasteena voi olla myös erilaiset aineelliset ja toiminnalliset riippuvuusongelmat, kuten päihde- tai rahapeliongelmat (Juusola, 2012, s. 194). Esimerkiksi tupakoinnin aloittamisen on todettu olevan noin 2–3 kertaa todennäköisempää tarkkaavaisuushäiriöisillä. Tarkkaavaisuushäiriöisten lisääntyneen riskin addiktoitua erilaisiin asioihin oletetaan johtuvan välittäjäaine dopamiinin erityksen poikkeavuudesta. Etenkin hoitamaton ADHD saattaa lisätä riskiä erilaisiin riippuvuuksien kehittymiseen. Joidenkin tutkimusten perusteella onkin tullut ilmi, että noin neljänneksellä päihdehäiriöisistä henkilöistä on ADHD. (ADHD: Käypä hoito -suositus 2019; Leppämäki, n.d.)

Riippuvuutta aiheuttavien asioiden kokeiluun, käyttämiseen ja suorittamiseen vaikuttavat usein sosiaaliset verkostot tai niiden puute, kokemukset sosiaalisissa suhteissa, impulsiivisuus, elämyshakuisuus, levottomuus sekä tarve nopean mielihyvätunteen saavuttamiseen (Leppämäki, n.d.; Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2023). Kaikenlaiset riippuvuudet voivat lisätä diagnoosin saaneiden ongelmia niin sosiaalisilla, terveydellisillä kuin ammatillisillakin osa-alueilla heidän elämässään, sekä vaikuttaa heidän taloudelliseen pärjäämiseensä (Virta & Salakari, 2018, s. 41–43).

4 TALOUDENHALLINTA

Taloudenhallinta on taito, jonka jokainen voi oppia. On hyvä tuntea itsensä rahankäyttäjänä ja tuntea oma taloutensa, koska rahalla on suuri merkitys ihmisen elämässä. Taloudenhallintaan voidaan ajatella kuuluvan raha-asioiden

suunnittelu, ymmärrys tuloista ja menoista sekä säästäminen. Taloudenhallinta ei ole kuitenkaan pelkästään menojen ja tulojen seuraamista, vaan siihen kuuluu esimerkiksi vakuutuksien ja verotuksen ymmärtämistä. (Talous- ja velkaneuvonta, 2020.)

Taloudenhallinta- ja suunnittelu on tapa opetella tekemään fiksua valintoja rahojen suhteen nyt ja tulevaisuudessa. Motivaatio ja tavoitteet saattavat auttaa suunnitelmassa pysymisessä ja tavoitteiden saavuttamisessa. On helpompaa käsitellä asiaa, jos on selkeä käsitys siitä, mihin talouden suunnittelulla halutaan pyrkiä. Suunnitelma kannattaa olla mahdollisimman realistinen ja se on hyvä pilkkoa pienempiin osiin, jotta tavoitteet varmasti saavutetaan. (Mun talous, n.d.)

Taloudenhallinta on tärkeää, jotta vältytään ylivelkaantumiselta ja rahaongelmilta, jotka pitkällä aikavälillä tekevät elämästä hankalaa. Laskujen maksamatta jättämisestä voi seurata maksuhäiriömerkintöjä, joka taas voi johtaa luottotietojen menettämiseen. Luottotietojen menettäminen taas voi johtaa siihen, että ihmisen ei ole mahdollista saada kaikkia palveluita ja muuan muassa asunnon saanti saattaa vaikeutua. (Vivus, 2019.)

4.1 Talouskasvatus

Talouskasvatus tulisi olla osa jokaisen perheen arkea. Rahan arvoa, rajallisuutta, taitoa malttaa odottaa jotain haluamaansa, sekä säästämistä voidaan harjoitella esimerkiksi viikkorahan ja käteisen käytön avulla. Talouskasvatuksen olisi hyvä alkaa jo lapsuudessa, jotta tärkeä taito huolehtia omasta taloudestaan ehtisi kehittyä kunnolla ennen aikuisuutta. Onnistuneen talouskasvatuksen lopputuloksena nuoren on helpompi ottaa vastuuta omasta taloudestaan. (Nordlund, 2017, s. 41–96.) Haluamme tämän opinnäytetyömme tuotoksena olevassa oppaassa tuoda esille, että talouskasvatus koostuu arkisista, pienistä asioista, joita emme aina tule edes ajatelleeksi talouskasvatuksena. Kiinnittämällä niihin asioihin huomiota, on tarkoituksellinen talousasioiden läpikäyminen, harjoittelu ja itse nuorelle esimerkkinä toimiminen helpompaa.

Nykyään käteisen käyttö on vähentynyt, joten talouskasvatus on saanut uusia piirteitä erilaisten maksutapojen myötä. Myös mainonnan vaikutus ja elinkaariajattelu voivat olla osa talouskasvatusta. Elinkaariajattelu pitää sisällään tiettoisten valintojen tekemisen sekä rahan rajallisuuden ymmärtämisen. Lapsen kasvaessa työn arvon opettaminen konkretisoituu, ja se valmistaa nuorta kohti kesätöitä. Budjetointi, lainaan liittyvien osatekijöiden, sekä pikavippien ja osamaksujen petollisuuden ymmärtäminen ovat myös oleellinen osa itsenäistyvän nuoren talousosaamista. (Nordlund, 2017, s. 41–96.)

Teknologian myötä matkapuhelimet ja tietokoneet ovat tulleet osaksi kulutustottumuksia ja elämäntyyliä. Niiden kautta nuoriin kuluttajiin kohdistuu yhä enemmän markkinointia ja mainontaa. Kuluttaminen on tullut vahvasti osaksi nuorisokulttuuria. (Autio ym., 2002, s.12.) Onkin syytä herätellä nuorta ajattelemaan, ohjaako hänen ostoaikeitaan aito tarve, vai mahdollisesti mainonnan ja kulutuskulttuurin ohjaama halu. Opinnäytetyömme tuotoksessa olemme antaneet vinkkejä siitä, miten käsitellä kestävän kehityksen teemoja sekä erilaisia käytännön vinkkejä arjen hyviin valintoihin osana talouskasvatusta. Tuotoksessa tuodaan esiin muun muassa ruokahävikin vähentäminen sekä kierrättäminen.

Opinnäytetyötä tehdessä meillä heräsi paljon ajatuksia siitä, miten talouskasvatusta pitäisi opettaa kouluissa nykyistä enemmän. Palmroos (2022, s. 25) tuo esiin kandidaatin työssään, että kouluissa kyllä annetaan talouskasvatusta, mutta haasteina ovat erityisesti käytännönläheisyyden puuttuminen, aiheiden pirstaloituminen, opettajilta puuttuva taloustieteellinen osaaminen sekä opetuksen oikea-aikaisuus.

4.1.1 Itsenäistyminen ja taloudenhallinta

Itsenäistymiseen ja aikuiseksi kasvamiseen kuuluu monia eri asioita. Vastuunottamisen, tulevaisuuden ammatinvalintojen miettimisen, sekä oman arvo-

maailman punnitsemisen lisäksi siihen kuuluu myös taloudenhallinnan opettelu (Huttunen, 2015, s.13–21). Jokainen nuori tarvitsee tukea vanhemmiltaan tai muilta aikuisilta itsenäistymisen tiellään. Aikuisen tehtävä onkin asettaa sopivasti rajoja, tarjota vastuuta, sekä opettaa nuorta tekemään sopimuksia ja pitämään niistä kiinni, myös talouteen liittyvissä asioissa. (Martikainen, 2015, s. 7–13.)

Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö voi asettaa lisähaasteita itsenäistymiselle ja elämänhallinnalle. Tämän vuoksi nuorten, joiden arkeen aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö vaikuttaa, tukeminen kohti itsenäisyyttä on erittäin tärkeää. Kyse ei ole vain halusta tai motivaatiosta, vaan diagnoosin saaneelle voi olla aidosti neurotyypillistä nuorta vaikeampaa oppia ja sisäistää itsenäistymiseen liittyviä osa-alueita. (Salomaa, 2004, s. 20–25.)

4.1.2 Maksuhäiriöt ja puutteellisen taloudenhallinnan riskit

Maksuhäiriöt lisääntyvät, ja niitä oli vuonna 2019 jo lähes 400 000 ihmisellä (Nuorten akatemia, 2023). Kaikki maksuvaikeuksissa olevat nuoret eivät ole syrjäytyneitä, työttömiä tai pienituloisia. Maksuvaikeudet voivat johtua monista eri syistä kuten yhteiskunnan taloudellisesta tilanteesta, lainsäädännöstä ja työttömyydestä. Nuori voi kärsiä sekä psyykkisistä että fyysisistä ongelmista velkaantumisen myötä. Velkaantuminen nuorella iällä voi aiheuttaa epätoivoa elämäntilanteessa, jossa tavallisesti suunnitellaan tulevaisuutta. Velkaantumisesta selviytyminen on pitkä prosessi ja pahimmillaan se vaikuttaa nuoren loppuelämään. (Autio ym., 2002, s. 12–13.)

Useimpien alle 25-vuotiaiden maksuhäiriömerkinnät johtuvat siitä, ettei heillä ole ollut tietoa tai taitoa hakea apua talousvaikeuksiin ajoissa. Hyvät taloudenhallintakeinot tukevat nuorten hyvinvointia ja elämänhallintaa, jonka vuoksi nuorten talouskasvatus ja talousvaikeuksien ennaltaehkäisy on ensiarvoisen tärkeää. (Nuorten akatemia, 2023.)

4.2 Apua ja tukea taloudenhallintaan

Toimiva apu hyvään taloudenhallintaan on aloittaa talouskasvatus jo varhaislapsuudesta lähtien, ja laajentaa siihen liittyvää opastusta lapsen kasvun ja kehityksen edetessä. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää niihin taloudenhallinnan asioihin, jotka selkeästi ovat lapselle ja nuorelle hankalimpia sisäistä. (Nordlund, 2017, s. 41–45.)

Lähtökohtaisesti ihminen on itse vastuussa taloudenhallinnastaan, mutta siihen on saatavilla monenlaisia ratkaisuja, ohjausta, neuvontaa ja tukea (Takuusäätiö, n.d.-a). Jos esimerkiksi rahatilanne on hetkellisesti heikentynyt, on mahdollista sopia laskuttajan kanssa eräpäivän siirrosta tai maksun pilkkomisesta osiin. Tämä tulee kuitenkin tehdä ennen eräpäivän umpeutumista. Jos olemassa olevat tulot eivät riitä kattamaan välttämättömiä menoja, on hyvä selvittää oikeutensa mahdollisiin Kelan myöntämiin tukiin ja etuuksiin, sekä selvittää, onko oikeutettu perus- tai harkinnanvaraiseen toimeentulotukeen. Kaikkein tärkeintä taloudenhallinnan haasteissa on avun pyytäminen ajoissa, jotta ongelmat eivät pääsisi kasaantumaan. (Kuluttajaliitto, 2016.)

On olemassa erilaisia tahoja, joilta voi saada tukea taloudenhallintaan. Takuusäätiö (n.d.-a) on valtakunnallinen sosiaalialan säätiö, joka tarjoaa kansalaisille muun muassa maksuttomia neuvontapalveluita, mahdollisuutta hakea pienlainaa tai takausta järjestelylainaan. Myös talous- ja velkaneuvonta on taho, joka auttaa ihmisiä heidän taloudellisissa haasteissaan (Takuusäätiö, n.d.-a; Talous- ja velkaneuvonta, 2021). Lisäksi sosiaalipalveluista on saatavilla apua ja tukea taloudellisissa asioissa, kuten täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen sekä välitystiliasiakkuuden suhteen. Nämä palvelut ovat kuitenkin lähtökohtaisesti suunnattu ensisijaisesti täysi-ikäisille asiakkaille. (Satakunnan hyvinvointialue, n.d.-b.)

4.3 Sovelluksia taloudenhallinnan opetteluun ja vahvistamiseen

Vuonna 2019 83 prosentilla suomalaisista oli käytössään älypuhelin (Tilastokeskus, 2019). Älypuheliimiin on tarjolla ladattavaksi erilaisia taloudenhallintaan suunnattuja sovelluksia ja verkkosivustoja. Etenkin 2000-luvun alkupuolella syntyneet nuoret ovat hyvin tottuneita käyttämään erilaisia älylaitteita, ja siksi tällainen sovellus voi olla itsenäistyvälle nuorelle kynää ja paperia tai kalenteria tutumpi tapa pitää kirjaa omasta taloudestaan ja suunnitella omaa talouttaan. (Tilastokeskus, 2021.)

Esimerkiksi Mobify on ilmainen taloudenhallintasovellus, josta on saatavilla myös maksullinen premium-versio. Se toimii suomenkielisenä, ja tulojen ja menojen seurannan lisäksi sovellukseen voi tilata myös omat laskut, sekä maksaa ne sovelluksen kautta. Sovellus muistuttaa käyttäjää laskujen eräpäivästä. (Mobify. n.d.) Takuusäätiön oma verkkosovellus Penno toimii suomenkielisenä verkkosovelluksena, eikä tarjoa maksullisia versioita, vaan on aina käyttäjälleen ilmainen. Se sopii sekä kulujen- että säästämisen seurantaan. Pennosta on saatavilla myös työkirja. (Takuusäätiö, n.d.-b.)

5 TALOUSKASVATUSOPAS

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli luoda konkreettinen opas, joka antaa selkeitä neuvoja ja ohjeita vanhemmille tueksi nuoren talouskasvatuksessa ADHD:n erityispiirteet huomioiden. Hyvän oppaan antama tuki talouskasvatuksessa voi parhaimmillaan auttaa ennaltaehkäisemään aktiivisuus- ja tarkkaavaisuushäiriöisten nuorten ajautumista vaikeuksiin ja ongelmiin omassa taloudenhallinnassaan. Vastaavanlaista opasta, joka keskittyisi kyseisen kohderyhmän yleisen arjenhallinnan sijaan erityisesti taloudenhallintaan ja talouskasvatukseen, ei ole aiemmin tehty.

Opinnäytetyö on mahdollista tehdä monessa ammattikorkeakoulussa yhteisprojektina. Yhteisessä prosessissa tuotetut tekstit kirjoitetaan yhdessä parin kanssa. Mikäli tekstiosuuksia halutaan jakaa tekijöiden kesken, vastuut on ilmoitettava selkeästi, ja vastuidenjako tulee olla tasapuolista. Jokaisella on mahdollisuus muokata ja täydentää omien tekstiensä lisäksi myös muiden tekemiä tekstejä. Kaikilla on vastuu opinnäytetyön kirjoittamisesta yhteisesti. (Kostamo ym., 2003, luku 5, kohta yhteinen opinnäytetyö syntyy yhdessä kirjoittamalla.)

Opinnäytetyön suunnitelmaa kirjoittaessa asetimme opinnäytetyöllemme aikataulun ja tavoitteet. Työnjako teorian kirjoittamisen osalta tehtiin puoliksi aineiston kasaamisen jälkeen molempien kiinnostuksen ja osaamisen mukaan. Työtapoihin kuului itsenäistä kirjoittamista, ajatustenvaihtoa puhelimitse ja viestein, sekä yhteistä kirjoitusaikaa sekä etäyhteydessä Webex Meetingin kautta, että kasvotusten samassa paikassa. Luonnostelimme opinnäytetyömme Microsoft Office Wordin online-versiossa, joka mahdollisti yhteisen kirjoittamisen reaaliajassa. Lopullisen version opinnäytetyöstä siirsimme online-versiosta takaisin opinnäytetyön mukaiseen asetelumalliin ja työstimme sitä yhdessä fyysisesti samassa paikassa.

Toiminnallinen opinnäytetyö on opinnäytetyötyyppi ammattikorkeakouluissa ja yksi tutkimuksellisista kehittämisen tavoista. Sen tarkoituksena on esitellä ammatillista asiantuntijuutta tutkimuksellisella ja kehittäväällä otteella tehdyllä tuotoksella. Tuotoksessa esitellään siihen liittyvät lähtökohdat, valinnat ja ratkaisut perustellen. Toiminnallisen opinnäytetyön kehittämisen tavoitteena on tuottaa jokin konkreettinen tuotos, jonka tarkoituksena on palvella kohderyhmää tai toimintaympäristön arjen käytäntöjä. (Kostamo ym., 2003, luku 1, kohta toiminnallinen opinnäytetyö kehittämistyönä.)

Toiminnallisen opinnäytetyömme konkreettinen tuotos on talouskasvatuksen opas itsenäistyvän ADHD-nuoren taloudenhallinnan tueksi. Hyvä opinnäytetyö on ajankohtainen ja käsittelee jotakin tärkeää aihetta (Hakala, 2022, s. 26). Taloudenhallinnan haasteet ja neuropsykiatristen häiriöiden lisääntynyt diagnosointi on mediassa usein esillä, joten opinnäytetyömme aihe on mielestämme ajankohtainen ja tärkeä. Taloudenhallinnan tueksi kehitettävän oppaan pohjaksi päätimme toteuttaa kyselyn, joka antaisi meille raamit oppaan sisällön kokoamiseksi. Kyselyn aikatauluksi määrittelimme sen toteuttamisajankohdaksi kesäkuu 2023, ja vastausten läpikäynti, analysointi ja yhteenveto tapahtuisi kyselyn toteuttamisen jälkeen. Kyselyn tulokset ja toiminnallinen osuus koostettiin yhdessä. Koko opinnäytetyöprosessissa pyrimme selvittämään vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia haasteita ADHD-nuorilla on liittyen rahankäyttöön ja taloudenhallintaan?
- Miten tukea ADHD-nuorta rahankäytössä ja taloudenhallinnassa?
- Miten auttaa ADHD-nuorta välttämään impulsiivista päätöksentekoa rahankäytössä?
- Mistä talousasioihin voi hakea apua?

5.1 Oppaan suunnittelu ja toteutus

Oppaan suunnittelu aloitettiin helmikuussa 2023, kun aihe-ehdotuksemme hyväksyttiin. Aloimme kerätä lähdeaineistoa opinnäytetyömme tueksi. Kirjallisuutta suoraan itsenäistyvän ADHD-nuorten taloudenhallintaan ei löytynyt, joten meidän tuli tarkoin pohtia, millaista tieteellistä teoriaa opinnäytetyöhön käytämme, jotta se linkittyisi itse aiheeseen. Välttimme liiallista teoriaa itse ADHD-diagnosiin liittyen, ja painotimme muun muassa sitä, miten ADHD vaikuttaa ihmisen toiminnanohjaukseen ja impulssikontrolliin. Yksi tärkeimmistä asioita oli perustella tarve opinnäytetyömme aiheelle. Erityistä huomiota kiinnitimme niihin tietoihin, joista voisi olla hyötyä oppaan suunnittelussa ja koostamisessa. Valitsimme lähdemateriaalit niiden alkuperän, ajankohtaisuuden ja luotettavuuden perusteella. (Humanistinen ammattikorkeakoulu, n.d.)

Lähdimme teettämämme kyselyn vastausten perusteella miettimään, mitkä asiat selkeästi nousivat esille. Kohdennettujen kysymysten lisäksi hyödynsimme kyselyn avoimia vastauksia. Raakaversio kirjoitettiin auki Microsoft Office Word -ohjelmalla, jonne kerättiin otsikot ja teoria, joita haluttiin käsitellä myös oppaassa. Lopullista opasta lähdettiin työstämään Canva Pro -ohjelmalla.

Alun perin suunnittelimme tekevämme oppaan taloudenhallinnasta nuorille itselleen, joka olisi kuitenkin hyödynnettävissä myös heidän vanhemmilleen ja nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Totesimme kuitenkin nopeasti, että yksi samansisältöinen opas ei palvelisi riittävän hyvin kaikkia kohderyhmiä, joten päädyimme tekemään oppaan talouskasvatuksesta vanhemmille. Suomen nuorisolaki määrittelee nuoriksi kaikki alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 1285/2016, 1 luku 3 § 1 mom.). Nuorisolain määritelmästä huolimatta oli selvää, että opinnäytetyömme ei kohdistu kaikkien alle 29-vuotiaiden ADHD-nuorten vanhempiin. Kohderyhmäksi valikoitui vanhemmat, joilla on itsenäistymässä oleva 15–17-vuotias ADHD-nuori. Alarajaan päädyimme, koska nykyään kesätöihin mennään harvoin ennen 15 vuoden ikää, jolloin omaa rahaa ei useinkaan ole merkittävästi käytössä, ja toisaalta 18 vuotta täyttäneellä on jo täysi vastuu omista raha-asioistaan.

Suunnittelun edetessä opas päätettiin toteuttaa siten, että vanhemmat voisivat tutustua siihen yhdessä nuorten kanssa. Kiinnitimme erityistä huomiota siihen, että oppaan visuaalinen ilme olisi mahdollisimman selkeä ja yksinkertainen hahmottamisen helpottamiseksi. Tämän vuoksi lisäsimme oppaaseen kuvia, ja suunnittelimme ulkoasusta selkeän ja värimaailmasta yhteneväisen. ADHD:n on todettu olevan osittain perinnöllinen. Halusimme oppaan olevan helposti sisäistettävissä myös vanhemmille, joilla itsellään on mahdollisesti myös haasteita tarkkaavaisuudessa (Duodecim, 2023.) Oppaan tekstiosuudet pidimme niin lyhyinä, kuin se kunkin aiheen osalta oli kannattavaa.

5.2 Kyselyn toteuttaminen

Saatavilla olevan kirjallisuuden ja muun lähdemateriaalin, sekä työ- ja arkielämässä tekemiemme havaintojen lisäksi halusimme oppaan toteuttamisen pohjaksi kokemustietoa myös käytännön tasolta. Toteutimme 15–17-vuotiaiden ADHD-nuorten vanhemmille kyselyn, jonka avulla oli tarkoitus paitsi selvittää aiheen tarpeellisuutta ja itsenäistyvän nuoren taloudenhallintaa ja siinä esiintyviä haasteita, myös osallistaa kohderyhmää itseään.

Kysymyksillä selvitimme, mitkä asiat erityisesti huolettivat vanhempia nuorten rahankäyttöön liittyen, mitkä osa-alueet he kokivat isoimmiksi haasteiksi oman nuorensa kohdalla ja millaista apua he toivoivat saavansa talouskasvatukseen liittyen. Kyselyn nimi oli ”ADHD-nuoren rahankäyttö ja tuentarpeet”. Kysely jaettiin kolmeen eri vertaistukiryhmään Facebookissa, ja se oli avoinna 26.6.-9.7.2023. Ryhmät, joihin kysely jaettiin, olivat: ADHD-teinien vanhemmat, ADHD/ADD lasten vanhemmat, sekä Supervoimani ADHD.

Kysely luotiin Google Forms-työkalun avulla (liite 1). Vastaajien henkilötietoja tai sukupuolta ei kysytty, ja kyselyyn vastaaminen tapahtui täysin vapaaehtoisesti ja anonyymisti. Kyselyn alussa vastaajille kerrottiin, että kerätty aineisto on alusta lähtien anonyymia ja aineisto jää opinnäytetyön tekijöiden omistukseen. Vastaamalla kyselyyn vastaaja antoi suostumuksen vastauksiensa käyttämiseen opinnäytetyössä, sekä luvan aineiston säilyttämiseen ja jatkokäyttämiseen. Katselu-, muokkaus- ja käyttöoikeudet kyselyyn olivat vain opinnäytetyön tekijöillä. Kyselyn asetuksissa määriteltiin, että yksi ihminen voi vastata kyselyyn vain kerran. Vastaukset eivät olleet muokattavissa jälkikäteen.

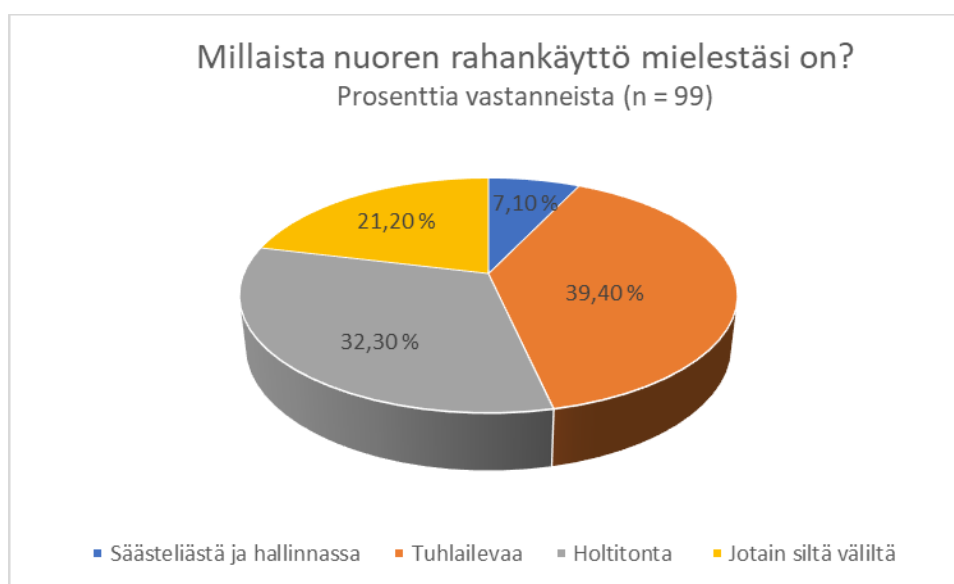
Kyselyissä esiin nousseiden tarpeiden perusteella toteutimme oppaan sisällön vastaamaan niihin toiveisiin. Oppaasta tehtiin sähköisessä muodossa ja tulostettavissa oleva kirjallinen tuotos, joka sisältää sekä tekstiä että kuvallista materiaalia (liite 2). Valmis opas jaetaan niihin ryhmiin, joissa kysely oppaaseen liittyen tehtiin.

5.3 Kyselyaineiston avaaminen

Kyselyaineiston keräämisen jälkeen teimme tilastollisen aineiston analyysin. Tarkistimme aineiston ja kävimme läpi jokaisen kysymyksen vastauksineen. Aineiston tarkistaminen on tärkeää, että esimerkiksi mahdolliset puutteelliset, tai muuten kyselyyn kuulumattomat vastaukset huomataan, ja ne voidaan hylätä. Aineistoa avatessa tuloksia voidaan kuvata esimerkiksi kuvioilla ja taulukoilla, jotka selkeyttävät vastausten jakaumaa. (Salonen, 2018.)

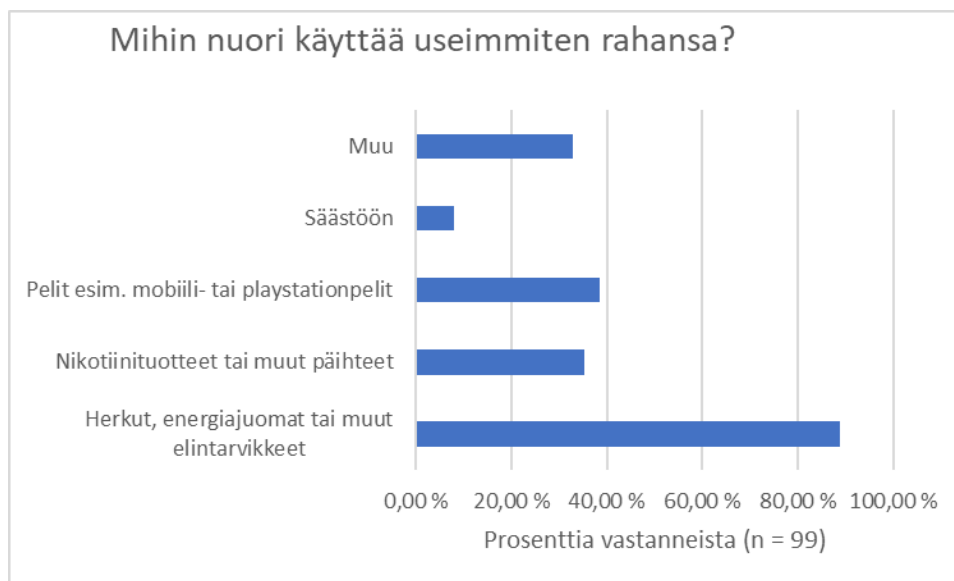
Toteuttamaamme kyselyyn vastasi yhteensä 101 henkilöä. Kyselyssä halusimme varmistaa, että vastaaja kuuluu kohderyhmään, eli hän on 15–17-vuotiaan ADHD-nuoren vanhempi. Ensimmäisessä kysymyksessä kysyimme, onko vastaajalla tämän ikäinen nuori, jolla on diagnosoitu ADHD. Kaksi heistä vastasi kysymykseen kieltävästi, joten poistimme kieltävästi vastanneiden vastaukset kyselystä. Jäljelle jäi 99 (n=99) kohderyhmään kuuluvan vastaajan vastaukset. Näihin vastauksiin perustamme esittelemämme tulokset.

Kyselyssä halusimme selvittää, millaisena vanhemmat kokevat oman nuorensa rahankäytön. Vastaajista 32,3% koki nuoren rahankäytön olevan holtitonta, 39,4 % tuhlailevaa, 7,1 % säästeliästä ja hallinnassa, ja 21,2 % jotain siltä väliltä (kuvio 1).

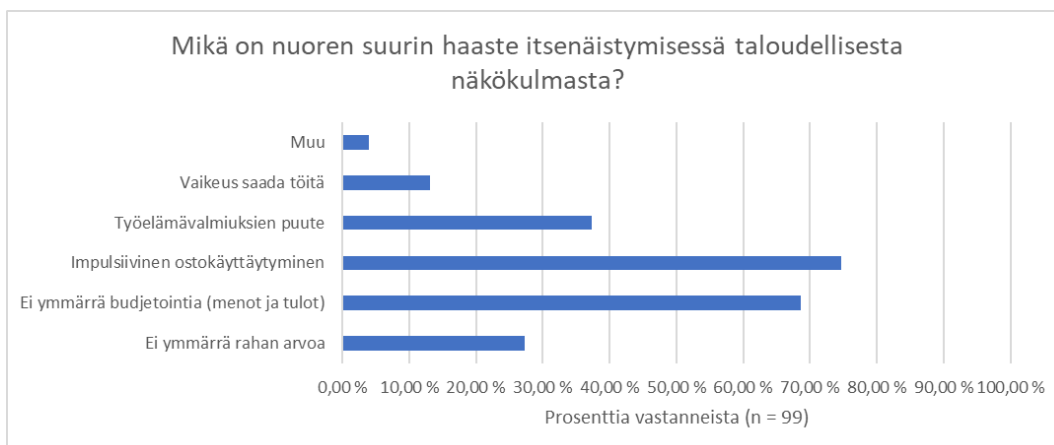
Kuvio 1. Vanhempien kokemus nuorten rahankäytöstä

Kuvion 2 perusteella ADHD-nuoret käyttivät runsaasti rahaa herkkuihin, energiajuomiin ja muihin elintarvikkeisiin, nikotiinituotteisiin tai muihin päihteisiin sekä peleihin. Säästöön laittoi rahaa vastaajien mukaan 8,1 % nuorista (kuvio 2). Tämä oli monivalintakysymys, ja kyselyn tarjoamien vastausvaihtoehtojen lisäksi vastaajat saivat vastata kysymykseen myös omalla vaihtoehdollaan. Aiemmin mainittujen lisäksi he kertoivat nuorten käyttävän usein rahaa myös vaatteisiin, bensaan, mopon osiin, meikkeihin tai muuhun kosmetiikkaan.

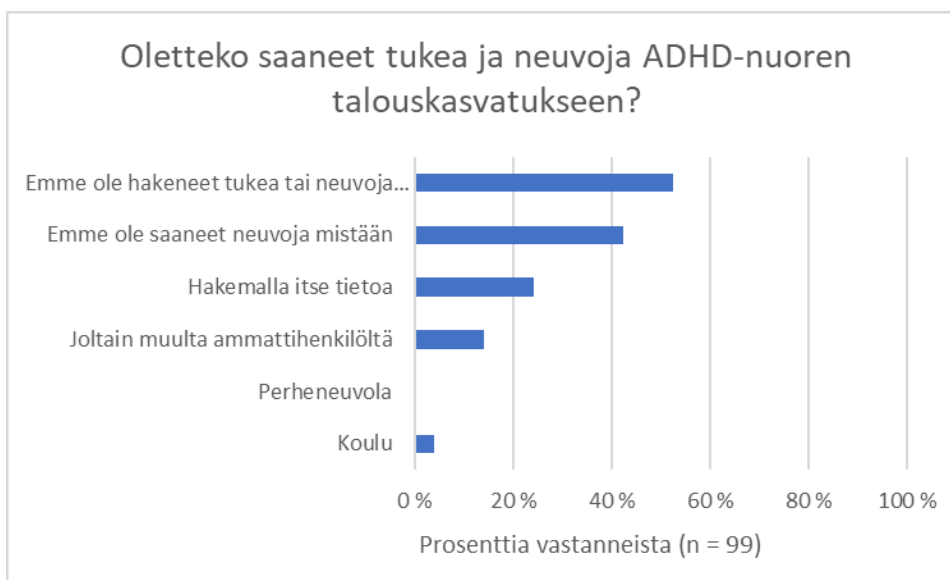
Kuvio 2. Vanhempien arvio siitä, mihin nuoret käyttävät rahansa

Vastaajat saivat nimetä, millaisia huolia heillä on nuoren itsenäistymisessä taloudellisesta näkökulmasta (kuvio 3). Monivalinnan lisäksi vastaajat saivat kertoa huolenaiheistaan myös vapaamuotoisella vastauksella. Kuvion 3 perusteella suurimmiksi huolenaiheiksi kyselyssä nousivat impulsiivinen ostokäyttäytyminen sekä ymmärtämättömyys menojen ja tulojen budjetoinnista. Muiksi huolenaiheiksi vastaajat kertoivat muun muassa sen, ettei nuori osaa hakea tulevaisuudessa itse esimerkiksi Kelan etuuksia, tai että nuori ei ajattele rahankäyttöään viikkoa pidemmälle. Yksi huolenaiheista oli lisäksi se, että nuorilla on vääristynyt mielikuva rahan ansaitsemisen helppoudesta.

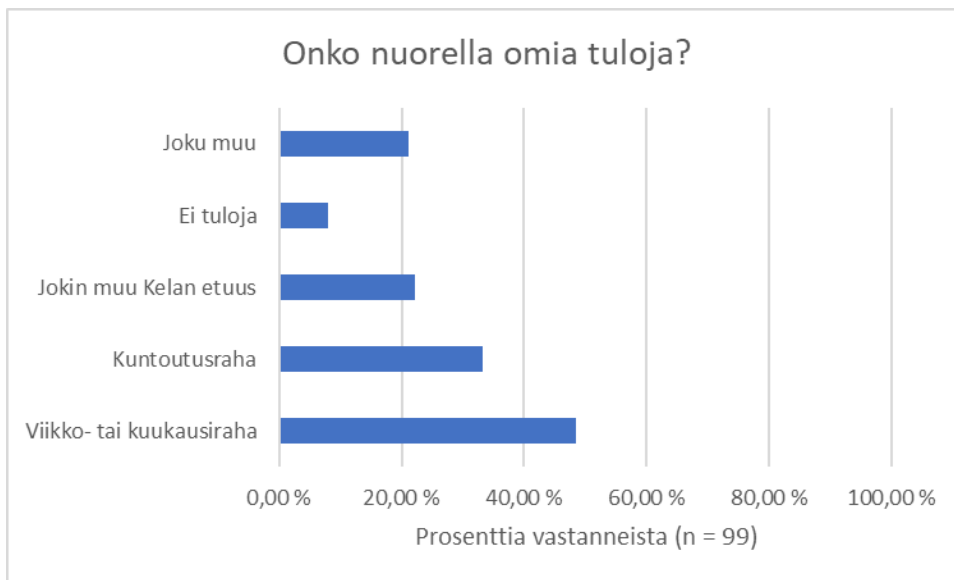
Kuvio 3. Vanhempien arvio nuorten suurimmista haasteista itsenäistymisessä taloudellisesta näkökulmasta

Halusimme tietää, ovatko vanhemmat saaneet ja/tai hakeneet apua ja tukea talouskasvatukseen (kuvio 4). Teimme kysymyksestä monivalintakysymyksen, jotta mahdollisesti tukea ja neuvoa useampaa reittiä kautta saaneet voivat valita jokaisen sopivan vastauksen. Kuviosta 4 on nähtävillä, että yli puolet vastaajista kertoi, ettei ollut hakenut apua, ammattihenkilöiltä tai koulusta apua kertoi saaneensa vajaa viidennes. Vastaajista lähes neljäsosa kertoi hake-neensa tietoja nuoren talouskasvatukseen itse. Kaikista vastaajista yhteensä lähes puolet ei ollut saanut neuvoja mistään.

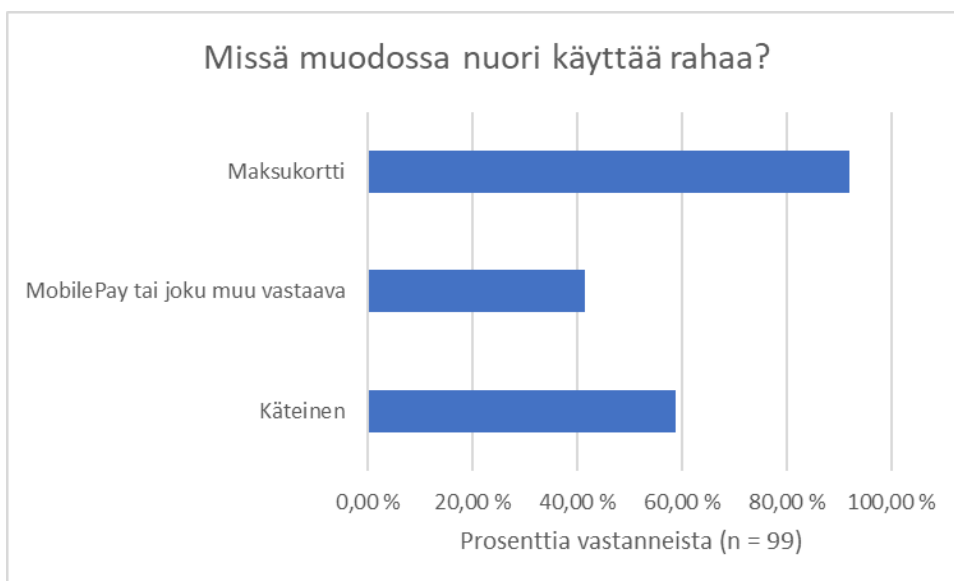
Kuvio 4. Vanhempien vastaukset tuen ja neuvojen saamisesta talouskasvatukseen liittyen

Kartoitimme myös sitä, onko nuorilla omaa rahaa käytössään, ja jos on, niistä mistä he sitä saavat. Tämäkin oli monivalintakysymys. Suurin osa nuorista sai viikko- tai kuukausirahaa sekä Kelan etuuksia. Vastaajista 8,1 % kertoi, ettei nuorella ole lainkaan tuloja (kuvio 5).

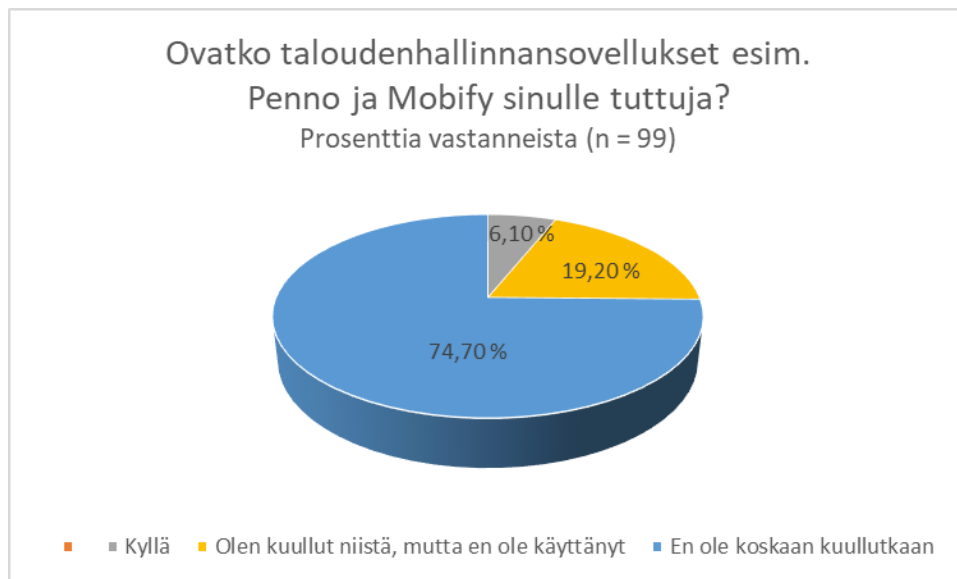
Kuvio 5. Nuorten omien tulojen jakautuminen

Nuorilla on useita erilaisia tapoja käyttää rahaa. Monivalintakysymyksenä selvitimme, missä muodossa nuoret sitä käyttävät eniten. Lähes kaikki vastasivat nuoren käyttävän maksukorttia. Maksukortin lisäksi nuorille tuttuja maksutapoja olivat myös käteisen ja Mobilepayn käyttäminen.

Kuvio 6. Rahankäytön muodot

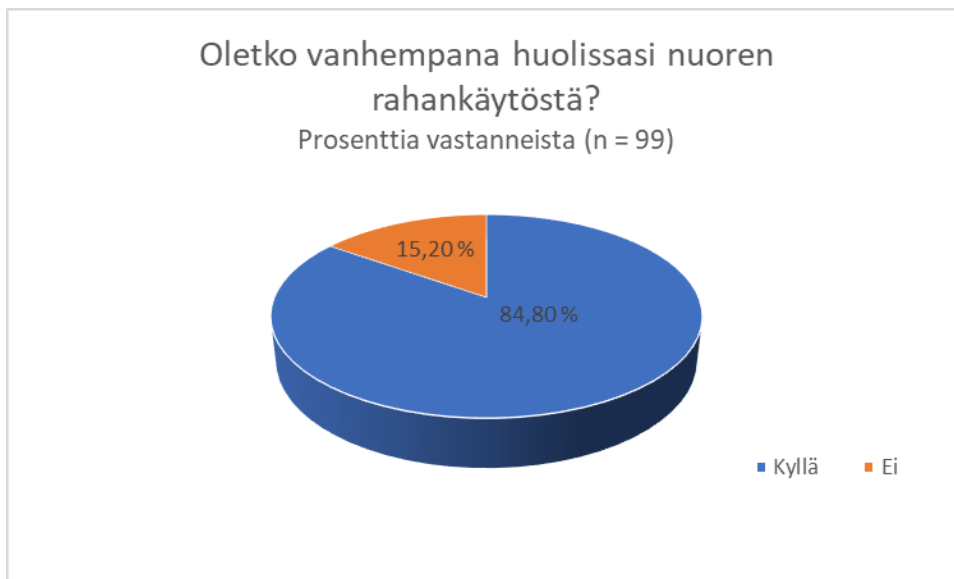
Taloudenhallintasovellukset olivat tuttuja vain pienelle osalle vastaajista. Heistä lähes 75 % ei ollut koskaan kuullutkaan sellaisista, ja 19,2 % kertoi kuullensa, muttei käyttäneensä. Vastaajista vain 6,1 % kertoi taloudenhallintasovellusten olevan heille tuttuja (kuvio 7).

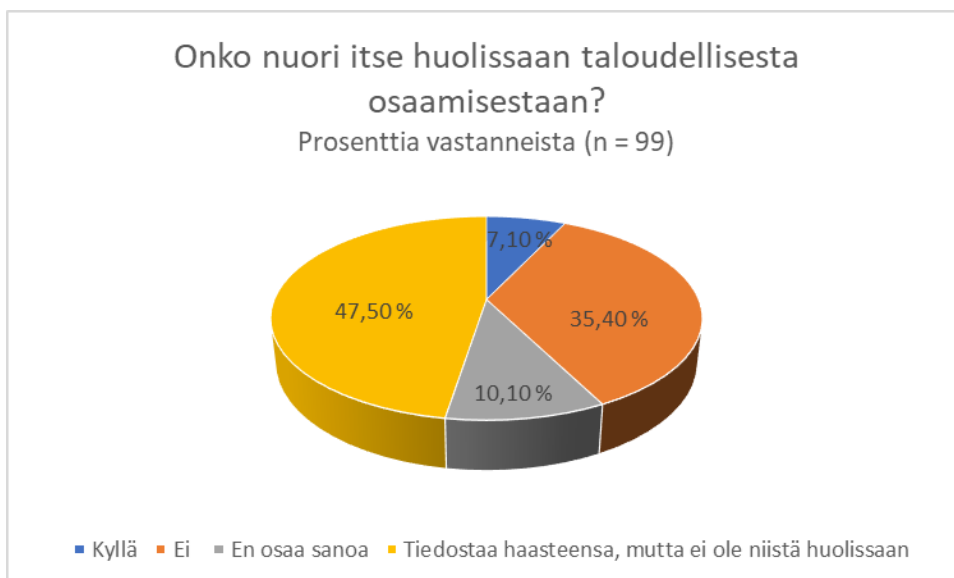
Kuvio 7. Vanhempien taloudenhallinnansovellusten tuntemus

Kysely vahvisti meidän ennakoajatumme siitä, että ADHD-nuorten vanhemmilla on usein huoli nuoren rahankäytöstä (kuvio 8). Monesti nuoren näkemys hänen taloudellisesta osaamisestaan eroaa vanhemman näkemyksestä selkeästi (kuvio 9). Tämä tulee ilmi myös kyselyn tuloksissa.

Kuvio 8. Vanhempien huoli nuorten rahankäytöstä

Kuvio 9. Vanhempien näkemys siitä, ovatko nuoret itse huolissaan talousosaamisestaan

Kyselyn lopuksi selvitimme avointen kysymysten kautta, millaista tukea vastaajat toivoisivat talouskasvatukseen, sekä toiveita talouskasvatusoppaan sisällöstä. Oppaan toivottiin sisältävän vinkkejä budjetointiin, varoituksia pikavippien ja osamaksujen riskeistä, tietoa ja ohjeita etuuskien hakemisesta sekä ohjeita yleisesti rahankäyttöön, säästämiseen ja sijoittamiseen. Lisäksi toivottiin neuvoja taloudenhallintasovellusten käyttöön. Impulsiivisen ostoskäyttämisen hillitsemiseen kaivattiin vinkkejä, sekä käytännön esimerkkejä siitä, mihin kaikkeen raha pitäisi saada riittämään kuukauden aikana. Toinen avoin

kysymys talouskasvatukseen liittyvistä tuen toiveista sisälsi samankaltaisia vastauksia kuin kysymys oppaan sisällöstä. Merkittävästi nousi esiin vastaajien toive siitä, että asiaa opettaisi nuorille myös jokin ulkopuolinen taho, kuten esimerkiksi koulu.

5.4 Kyselyaineiston yhteenveto

Kyselyyn vastasi kaikkiaan 101 henkilöä, joista 99 (n = 99) oli itsenäistyvän ADHD-nuoren vanhempi. Heidän vastaustensa avulla saimme arvokasta tietoa siihen, millaista tukea talouskasvatukseen ja taloudenhallintaan kaivattiin. Kyselyn vastauksista nousi selvästi esille esimerkiksi se, että vanhempien mielestä suurimmalla osalla nuorista rahankäyttö oli tuhlailevaa ja holtitonta. Vastaajista 84,8 % oli huolissaan nuorensa rahankäytöstä. Vanhemmat kokivat kuitenkin, että vain pieni osa nuorista oli itse huolissaan omasta taloudellisesta osaamisestaan. Nuoren itsenäistymisessä suurimmiksi haasteiksi nousivat kyselyn vastauksissa impulsiivinen ostokäyttäytyminen sekä se, etteivät vanhemmat uskoneet nuoren ymmärtävän budjetointia. Lisäksi kyselyn vastausten avulla ilmeni, etteivät taloudenhallinnan sovellukset olleet vastanneille kovinkaan tuttuja.

Vastausten perusteella lähdimme suunnittelemaan oppaamme mahdollista sisältöä. Näiden vastausten lisäksi halusimme erityisesti ottaa huomioon avoimissa kysymyksissä esiin nousseita toiveita oppaan sisällöstä. Eniten toivottiin vinkkejä budjetointiin sekä yleisiä ohjeita rahankäyttöön ja impulsiivisen ostokäyttäytymisen hillitsemiseen. Yllättävää oli se, että avoimissa vastauksissa oli useampia vastauksia liittyen yleiseen edunvalvontaan. Tämä aihe rajattiin kuitenkin pois, koska opinnäytetyön ja talouskasvatusoppaan pääasiallinen tarkoitus on ennaltaehkäistä taloudenhallinnan ongelmia, ja näin ollen välttää tilannetta päätyvästä siihen pisteeseen, että edunvalvonnalle olisi tarvetta.

5.5 Oppaan hyödyntäminen

Oppaan osalta tavoitteena oli tuottaa mahdollisimman selkeä, visuaalisesti miellyttävä ja konkreettinen tuotos, joka olisi lukijoilleen merkityksellinen. Opasta voivat hyödyntää kaikki itsenäistyvien nuorten vanhemmat, mutta erityisesti ne vanhemmat, joiden nuorella on diagnosoitu ADHD. Opas sisältää vinkkejä taloudenhallintaan sekä yhdessä nuoren kanssa tehtäviä harjoituksia. Oppaan on tarkoitus auttaa vanhempia talouskasvatukseen liittyvissä kysymyksissä, ja antaa ajatuksia siitä, miten eri taloudenhallinnan osa-alueita voisi käydä läpi nuoren kanssa.

Opas voi toimia työvälineenä vanhempien lisäksi esimerkiksi neuropsykiatrisesti oireilevien nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Sitä voi soveltaa myös perus- ja toisen asteen opetuksessa.

5.6 Oppaasta saatu palaute

Halusimme saada kommentteja ja ajatuksia eri asiantuntijoilta talouskasvatusoppaastamme ennen sen lopullista muotoa. Lähetimme oppaan esiluettavaksi viidelle eri taholle. Halusimme mielipiteen sekä ADHD-diagnoosin omaavilta aikuiselta, että nuorelta, jotta saisimme näkemyksiä, miten tarkkaavaisuushäiriöiset henkilöt itse kokevat oppaamme sisällön, visuaalisuuden ja selkeyden. Neuropsykiatrista valmentajaa pyydettiin myös arvioimaan opasta, sillä hänellä on pitkä kokemus ADHD-henkilöiden ohjauksesta ja tuesta. Tämän lisäksi pyysimme esilukijaksi myös TE-palveluiden asiantuntijan, sekä ohjelmistotalan palvelupäällikön. He valikoituivat esilukijoiksi selvittääksemme, tuleeko ADHD:n vaikutukset taloudenhallintaan selville opasta lukemalla myös sellaisille henkilöille, joilla ei ole erityistä tuntemusta aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöstä, mutta jotka omaavat kuitenkin paljon ansiokasta kokemusta kirjallisista tuotoksista korkeakoulutasolla ja pystyvät näin ollen arvioimaan myös sisällön johdonmukaisuutta ja kieliasua.

Palaute oppaasta oli erittäin positiivista. Palautetta tuli jonkin verran siitä, että osittain jäi epäselväksi, kenelle tekstin sisältö oli tarkoitettu. Yksi lukijoista toivoi, että opas päätyisi valtakunnalliseen jakoon. Hyvää palautetta tuli oppaan visuaalisuudesta, selkokielisyydestä, helppolukuisuudesta sekä konkreettisuudesta. Opas oli lukijoiden mielestä hyvä ja kattava, sekä ADHD:n erityispiirteet huomioon ottava. Oppaassa olleista vinkkiosioista saimme erityistä kiitosta. Palautteen avulla saimme kohdennettua oppaan tekstiosiot paremmin yhteiskäyttöön soveltuvaksi ja tehtyä lopulliset viimeistelyt sisältöön.

6 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme perehtyneet taloudenhallinnan erilaisiin oppaisiin ja talouskasvatukseen. Olemme käyttäneet monipuolisesti eri lähteitä opinnäytetyön teorian ja oppaan kokoamisessa. Opinnäytetyön teoriaa kirjoittaessa olemme ottaneet huomioon lähteiden valmistumisajankohdan ja käyttäneet mahdollisimman tuoreita lähteitä. Lähteinä on käytetty kirjallisuutta, erilaisia oppaita, tutkimuksia, internet-sivustoja sekä kansainvälisiä lähteitä. Lähteet ja lähdeviitteet on merkitty APA7-lähdeviittausohjeistuksen mukaisesti (Satakunnan ammattikorkeakoulu, n.d.-a). Opasta tehdessä olemme huomioineet ajankohtaisuutta, toimivuutta kohderyhmässä, sekä tuotteen ulkoasua ja houkuttelevuutta. (Vilkkä & Airaksinen, 2003, s. 53).

Opinnäytetyötä kirjoittaessamme olemme pohtineet eettisiä kysymyksiä opinnäytetyöhömme liittyen. Pohdimme jo kyselyä tehdessämme opinnäytetyön sisältöä ja kyselylomakkeen avulla kerättäviä tietoja. Kysymyslomaketta tehdessä tuli ottaa huomioon se, ettei vastanneita voida yksilöidä tai tunnistaa. Kysymyslomaketta tehdessä osallistujille piti selvittää, millaista tietoa kerätään, miksi tietoa kerätään ja mihin sitä käytetään. Osallistujille tuli myös kertoa, mitä kerätyille tiedoille tapahtuu opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. (Kuula, 2011.) Henkilötietoihin tai tietosuojaan liittyviä tutkimuseettisiä ongelmia ei työssämme ollut, sillä emme käsitelleet lainkaan niihin liittyviä aineistoja.

7 POHDINTA

Aloitimme opinnäytetyön tekemisen tammikuussa 2023, kun päätimme ryhtyä opinnäytetyöprosessiin yhdessä. Silloin syntyi myös päätös aiheesta, ja opaan suunnittelu aloitettiin saman vuoden helmikuussa. Aluksi aihe oli aivan liian laaja, ja vaati paljon rajaamista vielä projektisuunnitelmaa tehdessä. Pohjalla ollut idea tehdä opas nuorten talouskasvatukseen ja taloudenhallintaan pysyi alusta asti samana, mutta kohderyhmä ja käytettävyys vakiintui lopulliseen muotoonsa vasta opasta tehdessä.

Yhteiseen opinnäytetyöprosessiin lähteminen pohditutti pitkän välimatkan ja aikatauluhaasteiden vuoksi alkuun jonkin verran. Keskustelimme kuitenkin asioista avoimesti, ja pidimme heti alussa tärkeänä työnjaon merkitystä onnistuneen lopputuloksen saavuttamiseksi. Otimme huomioon molempien henkilökohtaiset elämäntilanteet, sekä jo olemassa olevan osaamisemme heti työn suunnitteluvaiheen alussa. Meille oli tärkeää, että opinnäytetyömme lopputuloksena syntyvä opas olisi avuksi sekä ADHD-nuorille itselleen että heidän vanhemmilleen. Pelkkä oman kiinnostuksemme tyydyttäminen ei olisi ollut riittävää, vaan halusimme, että työmme olisi merkityksellinen myös muille.

Opinnäytetyömme on herättänyt laajaa mielenkiintoa. Mielenkiinto tuli esiin esimerkiksi kyselyyn vastanneiden avoimissa vastauksissa: *”Erinomainen ja todella tarpeellinen idea tämä opas! Kiitos jo etukäteen tästä tutkimuksestanne!”* Aihe on herättänyt kiinnostusta myös työelämässä muun muassa taloussosiaalipalveluissa, koulumaailmassa sekä lastensuojelulaitoksessa, jossa painotetaan neuropsykiatrista osaamista.

Opinnäytetyön teoriaa kirjoittaessa huomasimme online-version käyttämisen olevan kuitenkin melko haastavaa. Sen selaaminen oli työlästä, ja muotoilut eivät pysyneet tyylien mukaisina. Vaikka erillään kirjoittaminen sujui, niin hedelmällisintä työskentelyä oli niinä kertoina, kun olimme fyysisesti samassa paikassa, ja saimme jaettua ajatuksiamme reaaliajassa. Tällaisia hetkiä olisimme ehkä tarvinneetkin enemmän, jotta työskentely olisi edennyt aikataulullisesti

sujuvammin. Opinnäytetyöprosessi eteni lopulta kuitenkin melko jouhevasti. Aihe muuttui entistäkin mielenkiintoisemmaksi prosessin edetessä. Erityisesti oppaan suunnittelu oli antoisaa ja inspiroivaa.

Opasta tehdessä koimme ajoittain haasteita tekstin muotoilussa, sillä opas kohdennettiin lopulta sekä ADHD-nuorten että vanhempien yhteiskäyttöön. Esilukijoiden palautteiden perusteella saimme kuitenkin vahvistusta omille ajatuksillemme siitä, mitkä osuudet oppaasta voimme kohdentaa suoraan nuorille ja mitkä vanhemmille. Oppaan ensimmäisissä versioissa oli jonkin verran ristiriitaa siitä, kenelle tekstin sisältö oli tarkoitettu. Lisäksi oppaan tekeminen Canva Pro –verkkotyökalulla osoittautui yllättävän haastavaksi ja aikaa vieväksi. Kuvien sekä tekstien asettelu ja etenkin niiden muokkaaminen jälkikäteen oli pikkutarkkaa ja työlästä. Lopulliseen oppaaseen olemme kuitenkin erittäin tyytyväisiä, sillä siitä tuli sisällöltään kattava, visuaalisesti miellyttävä ja selkeä. Opas tarjoaa käyttäjilleen selkeän kokonaiskuvan eri taloudenhallinnan osa-alueista, ja sisältää runsaasti erilaisia käytännön vinkkejä ja esimerkkejä. Oppaasta löytyy myös konkreettisia harjoituksia ja arkeen soveltuvia tehtäviä. Opas sisältää juuri ne osa-alueet, jotka nousivat toistuvasti esiin kyselyyn vastanneiden 99 vanhemman vastauksissa.

Suurimmat haasteet opinnäytetyöprosessissa liittyivät lopulta kyselyn tulosten avaamiseen ja kokoamiseen. Kyselyssämme oli useita monivalintakysymyksiä, ja niiden vastausten koostaminen diagrammeiksi oli haastavaa. Tämänhetkisen tiedon ja kokemuksen pohjalta toteuttaisimme kyselyn ilman monivalintamahdollisuutta. Ilman monivalintakysymyksiä diagrammien esittäminen olisi ollut selkeämpää, tulosten ollessa aina yhteenlaskettuna 100 prosenttia.

Maksuhäiriöiden ja taloudenhallinnan haasteiden yleistyessä, olisi mielestämme tärkeää, että talouskasvatuksen merkitystä korostettaisiin aiempaa enemmän sekä vanhemmuudessa että osana perusopetusta. Taloudenhallintaa opetetaan kouluissa jo nyt, mielestämme tulisi kiinnittää huomiota erityisesti opetuksen oikea-aikaisuuteen ja käytännönläheisyyteen. Mielestämme opinnäytetyömme tuloksena syntynyt opas voisi toimia käytännönläheisenä

opetusmateriaalina osana koulujen talouskasvatusta. Opas johdattaa eri taloudenhallinnan osa-alueisiin loogisesti ja selkeästi konkreettisten esimerkkien kautta.

Opas vastaa opinnäytetyön projektisuunnitelmassa asettamiimme kysymyksiin. Opasta varten teetetty kysely avasi ADHD-nuorten rahankäyttöön ja taloudenhallintaan liittyviä haasteita. Kyselyn avulla saimme arvokasta tietoa tuen tarpeista. Opas esittelee konkreettisia keinoja tukea ADHD-nuorta talousasioissa sekä käytännön esimerkkejä impulsiivisuuden hallintaan. Lisäksi taloudenhallintaan liittyvät tuet ja palvelut on esitelty oppaassa.

Opinnäytetyöhön ryhtyessämme koimme olevamme jo taitavia taloudenhallinnan eri osa-alueilla sekä tiedostavamme ADHD:n vaikutukset siihen. Opinnäytetyöprosessin edetessä osaamisemme ja tietoisuutemme kuitenkin laajeni, ja saimme merkittävästi itsekkin lisäoppia sekä ADHD:n vaikutuksista taloudenhallintaan että eri keinoista tukea itsenäistyviä nuoria siinä. Uutena tietona meille tuli myös se, kuinka paljon nykypäivän sosiaalisesta mediasta ja eri internet-sivustoilta löytyy talouskasvatukseen ja taloudenhallintaan liittyviä harjoituksia, pelejä ja vinkkejä. Lisäksi tutustuimme itsellemme ennalta tuntemattomiin taloudenhallinnan sovelluksiin, mielenkiinto sijoittamisen eri vaihtoehtoihin kasvoi, ja omaa arjen budjetointiakin tuli tarkasteltua jälleen hieman uusin silmin.

Opinnäytetyön tekeminen tuntui alussa haastavalta projektilta, mutta luottosen loppuun saattamisesta oli kuitenkin vahva. Meillä molemmilla oli prosessiin lähtiessä runsaasti tietoa, taitoa, mielenkiintoa sekä kokemusta aiheesta. Tärkeimmäksi osoittautui lopulta kuitenkin se, että luotimme toisiimme ja yhteiseen prosessiin. Työnjako kirjoittamiseen sekä oppaan tavoitteet olivat selkeät. Tällä tavoin saimme opinnäytetyömme valmiiksi aikataulussa, ja lopputulokseen olemme todella tyytyväisiä.

Tulevaisuudessa opinnäytetyömme aihetta olisi mahdollista vielä kehittää eteenpäin. Oppaasta voisi esimerkiksi luoda sovelluksen tai jopa pelin, joka

palvelisi myös niitä ADHD-nuoria, joille paperisen tai pdf-muodossa olevan oppaan käyttäminen on haastavaa tai epämiellyttävää.

LÄHTEET

ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö). Käypä hoito -suositus. (2019). Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenneurologisen yhdistys ry:n, Suomen Lastenpsykiatryhdistyksen ja Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen asettama työryhmä. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50061>

ADHD-liitto. (n.d.-a) Tietoa ammattilaisille. Haettu 3.11.2022 osoitteesta <https://adhd-liitto.fi/adhd-tietoa/tietoa-ammattilaisille/>

ADHD-liitto. (n.d.-b). Yleistä tietoa adhd:sta. Haettu 3.11.2023 osoitteesta <https://adhd-liitto.fi/adhd-tietoa/yleista-tietoa-adhdsta/>

Autio. M., Eresmaa. I., Heinonen. V., Koljonen. V., Paju. P. & Wilska. T-A. (2002). Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen. Nuorisotutkimusverkosto.

Duodecim. (2023). ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö). <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00353>

Guthrie, L. (24.8.2023). ADHD Symptoms in Children. <https://www.webmd.com/add-adhd/childhood-adhd/adhd-symptoms>

Hakala, J.T. (2022). Hyvä, parempi, valmis. Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Gaudeamus.

Humanistinen ammattikorkeakoulu. (n.d.). Tiedonhankinnan opas. Haettu 21.10.2023 osoitteesta <https://humak.libguides.com/tiedonhaunopas>

Huttunen, T. (2015). Kanna kuule vastuuta ihan keskenäs. Teoksessa L. Martikainen (toim.), Mitä se sulle kuuluu? Nuoren elämän valinnat puntarissa. United Press Global.

Juusola, M. (2012). Levottomat aivot: ADHD ja Asperger vahvuuksina. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kuluttajaliitto. (2016). Pieni talousopas. https://www.kuluttajaliitto.fi/uploads/2020/10/c99eba72-pieni_talousopas.pdf

Kilpailu- ja kuluttajavirasto. (n.d.). Maksuhäiriömerkintä. Haettu 29.8.2023 osoitteesta <https://www.kkv.fi/kuluttaja-asiat/perinta-ja-maksujarjestelyt/maksuhairiomerkinta/>

Kostamo, P., Vilkkä, H. & Airaksinen, T. (2022). Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Art House. <https://www.bookbeat.fi/>

Kuula, A. (2011). Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. <https://www.ellibslibrary.com>

Leppämäki, S. (24.10.2022). ADHD – oireet ja diagnoosi. Terveystalo.
<https://www.terveystalo.com/fi/tietopakettit/adhd>

Leppämäki, S. (n.d.). ADHD ja päihteiden käyttö. Haettu 19.7.2023 osoitteesta <https://nuortenlinkki.fi/tietopiste/tietoartikkelit/mielenterveys/adhd-ja-paihteidenkaytto/>

Martikainen, L. (2015). Nuoruus ei ole numero! Teoksessa L. Martikainen (toim.), Mitä se sulle kuuluu? Nuoren elämän valinnat puntarissa. United Press Global.

Nordlund, N. (2018). Lapset ja raha: Talouskasvatuksen aakkoset vanhemmille. Alma Talent Oy.

Nuorten akatemia. (24.3.2023). Miten raha-asioiden kanssa sujuu?
<https://nuortenakatemia.fi/miten-raha-asioiden-kanssa-sujuu/>

Nuorisolaki 1285/2016. Haettu 6.10.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>

Mobify. (n.d.). Mobify – taloutesi asiantuntija. Haettu 19.7.2023 osoitteesta <https://www.mobify.fi/>

Mun talous. (n.d.). Taloudenhallinnan välineet. Haettu 22.10.2023 osoitteesta <https://muntalous.fi/puhu-rahasta/taloudenhallinnan-valineet/>

Palmroos, H-E. (2022). Näkökulmia talouskasvatukseen ja sen vaikutuksiin perusopetuksessa. [Kasvatustieteen kandidaatintyö, Oulun yliopisto]. Jultika.
<http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-202206142794.pdf>

Pitkänen, E. & Saarenmaa, K. (17.12.2021). Mobiiliteknologia mullisti lasten arjen – nettiin ei mennä, vaan siellä ollaan. Tilastokeskus.
<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/mobiiliteknologia-mullisti-lasten-arjen-nettiin-ei-menna-vaan-siella-ollaan/>

Salomaa, P. (2004). Nuoruus on päätähuimaava matka. Teoksessa A-M, Myllykoski, N. Melamies & S. Kangas (toim.), Itsenäistyvä nuori ja AD/HD. PS-Kustannus.

Salonen, V. (2018). Aineiston analysointi. Opinkirjo. <https://opinkirjo.fi/tutkimuksen-perusteet/aineiston-analysointi/>

Satakunnan ammattikorkeakoulu. (n.d.-a). Kirjallisten töiden ja opinnäytetyön ohjeet. Toiminnallinen opinnäytetyö. Haettu 23.5.2023 osoitteesta <https://www.samk.fi/opinnaytetyon-ohjeet/>

Satakunnan hyvinvointialue. (n.d.-b). Taloudellisen tuen palvelut. Haettu 19.7.2023 osoitteesta <https://satakunnanhyvinvointialue.fi/palvelut/aikuiset/taloudellisen-tuen-palvelut/>

Suikkanen, H. (2022). Piilovoimia. ADHD-opas lapsille. PS-Kustannus.

Takuusäätiö. (n.d.-a). Palvelut ja materiaalit. Haettu 19.7.2023 osoitteesta <https://www.takuusaatio.fi/palvelut-ja-materiaalit/>

Takuusäätiö. (n.d.-b). Penno. Hallitse rahojasi Pennon avulla. Haettu 19.7.2023 osoitteesta <https://www.takuusaatio.fi/palvelut-ja-materiaalit/penno/>

Talous- ja velkaneuvonta. (23.9.2021). Talouden oma-apu. <https://oikeus.fi/talousjavelkaneuvonta/fi/index/pysaytavelkaantuminen/taloudenoma-apu.html>

Talous- ja velkaneuvonta. (2.12.2020). Talous haltuun. https://oikeus.fi/talousjavelkaneuvonta/fi/index/taloushaltuun_1.html

Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. (8.9.2023). Päihde- ja toiminnalliset riippuvuudet. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/paihde-ja-toiminnalliset-riippuvuudet>

Thapar, A., & Cooper, M. (2016). Attention deficit hyperactivity disorder. *The Lancet (British edition)*, 387(10024), 1240–1250. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(15\)00238-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(15)00238-X)

Tilastokeskus. (7.11.2019). Internetin käyttö 2019. https://www.stat.fi/til/sutivi/2019/sutivi_2019-11-07_kat_001_fi.html

Vilka, H. & Airaksinen, T. (2003). Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Virta, M. & Salakari, A. (2018). ADHD-aikuisen selviytymisopas 2.0. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vivus. (20.12.2019). Miksi oman talouden hallinta on niin tärkeää? <https://www.vivus.fi/blogi/talouden-hallinta>

LIITE 1: KYSYMYSLOMAKE

ADHD nuoren rahankäyttö ja tuen tarpeet

Olemme sosionomiopiskelijat SAMK:sta ja teemme opinnäytetyönä talouskasvatusopasta itsenäistyvien ADHD-nuorten vanhemmille. Tällä kyselyllä pyrimme selvittämään itsenäistyvien ADHD-nuorten rahankäyttöä ja heidän vanhempiensa kokemuksia nuoren taloudenhallinnasta ja talouskasvatuksesta. Kysely sisältää 12 kysymystä ja vastaaminen vie 7-10 minuuttia. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista.

Tällä kyselyllä kerätty aineisto anonymisoidaan ja opinnäytetyön valmistuttua, aineisto jää aineistonhankkijan eli opinnäytetyön tekijän omistukseen. Omistaja voi käyttää aineistoa hyödyksi tulevaisuudessa, mahdollisissa jatkotutkimuksissa tai kehittämisessä. Vastaamalla kyselyyn annat suostumuksesi käyttää vastauksiasi opinnäytetyössä, sekä luvan aineiston säilyttämiseen ja mahdolliseen jatkokäyttöön.

Suuri kiitos vastauksestasi!

* Pakollinen kysymys

---

1. Onko sinulla 15-17-vuotias nuori, jolla on diagnosoitu AD(H)D? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 Ei

2. Millaista nuoren rahankäyttö mielestäsi on? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Säästeliästä ja hallinnassa
 Tuhlailevaa
 Holtitonta
 Jotain siltä väliltä

3. Mihin nuori käyttää useimmiten rahansa? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot. *

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Herkut, energiajuomat tai muut elintarvikkeet
- Nikotiinituotteet tai muut päihteet
- Pelit esim. mobiili- tai playstation-pelit
- Säästöön
- Muu: _____

4. Mikä on nuoren suurin haaste itsenäistymisessä taloudellisesta näkökulmasta? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot. *

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Ei ymmärrä rahan arvoa
- Ei ymmärrä budjetointia (menot ja tulot)
- Impulsiivinen ostokäyttäytyminen
- Työelämävalmiuksien puuttuminen
- Valkeus saada töitä
- Muu: _____

5. Oletteko saanut tukea ja neuvoja AD(H)D-nuoren talouskasvatukseen? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot. *

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Koulu
- Perheneuvoja
- Joltain muulta ammattihenkilöltä
- Hakemalla itse tietoa
- Emme ole saaneet neuvoja mistään
- Emme ole hakeneet tukea ja neuvoja talouskasvatukseen

6. Koetko tarvitsevasi tukea talouskasvatukseen? Jos, niin minkälaista? *

---

7. Onko nuorella omia tuloja? *

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Viikko- tai kuukausiraha
- Kuntoutusraha
- Jokin muu Kelan etuus
- Ei tuloja
- Joku muu

8. Missä muodossa nuori käyttää rahaa? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot. *

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Käteinen
- Mobilepay tai joku muu vastaava
- Maksukortti

9. Onko taloudenhallintasovellukset esim. Penno ja Mobify sinulle tuttuja? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
- Olen kuullut niistä, mutta en ole käyttänyt
- En ole koskaan kuullutkaan

10. Oletko vanhempana huolissasi nuoren rahankäytöstä? *

Merkitse vain yksi soikio.

Kyllä

Ei

11. Onko nuori itse huolissaan taloudellisesta osaamisestaan? *

Merkitse vain yksi soikio.

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

Tiedostaa haasteensa, mutta ei ole niistä huolissaan

12. Mitä toivoisit taloudenhallinnan oppaan sisältävän? *
